



Marijan F. Kranjc generalmajor v pokoju

“Četniška pisma” Pavla Borštnika iz Amerike

Pavle Borštnik, slovenski četnik in pisec knjige *Pozabljena zgodba slovenske nacionalne ilegale*, je že pokojni.

Po internet sva se spoznala leta 2006, ko je izšla moja knjiga *Plava garda – poveljnikovo zaupno poročilo*, katere izvod sem mu poslal v ZDA v zahvalo za sodelovanje.

Zatem je sledilo internetno komuniciranje iz katerega sem ohranil nekaj njegovih pisem iz Amerike.

Kot avtenčni in predvsem kredibilni pričevalec iz slovenske četniške sredine, mi je gospod Borštnik odgovoril na nekaj vprašanj. Njegovi odgovori so zanimivi, zato se mi je zdelo umestno, da jih tudi objavim, ker gre za dragocene zgodovinski drobce ...

Četništvo na Primorskem: ali so obstajali primorski četniki in domobranci, ali so bili med njimi tudi tigrovci?

Najprej je treba ugotoviti, da sta na Primorskem obstajali dve ločeni veji: srbski in slovenski (primorski) četniki.

Prva veja so bili srbski četniki vojvode **Djujiča** in vojvode **Jevdjeviča**. Djujič je bil pravoslavni pop in je imel s seboj večje število družin svojih vojakov. Jevdjevič pa je bil politik najslabšega kova in zelo verjetno italijanski agent. Bil je demagog in njegovi vojaki so odgovorni za večino četniških incidentov na Primorskem. Oba, Djujič in Jevdjevič sta prispela na Primorsko jeseni in pozimi 1944.

Nekako istočasno se je tja premaknil tudi Srbski dobrovoljski korpus, katerega »duhovni« vodja je bil **Dimitrije Ljotič**, nekdanji predsednik političnega gibanja »Zbor«. Zadnji teden vojne se je smrtno ponesrečil v prometni nesreči.

Druga skupina pa so bili SLOVENSKO-PRIMORSKI četniki, pod poveljstvom generala **Andreja, Ivana Prezlja**. Ta kontingent je prišel v Vipavsko dolino prve dni aprila 1945 in se je namestil v Podgori pri Št. Vidu. Bilo nam je ukazano, da se ogibamo glavne ceste, po kateri so vozili nemški kamioni.

Številčno stanje naše skupine je bilo neznatno v primeri z Djujičem, Jevdjevičem ali Ljotičem. Na Primorsko sta prišla Notranjski odred, elitni odred, ki ga je vodil poročnik **Jože Saje**, Primorski odred pod vodstvom kapetana **Jožeta Debevca** in t. i. Štabna četa. Saje je imel okrog 90 fantov, Debevec 70, štabna četa pa okrog 20. Z nami je bila tudi skupina civilistov, morda 10.

Dolenjski odred **Janeza Marna** se ni hotel premakniti na Primorsko, Štajerski odred **Jožeta Melaherja**, pa se ni mogel in se nam je pridružil šele v Italiji. Skupno sta imela Marn in Melaher okrog 500 fantov. Toda polovica Štajercev, okrog 150, je bila vrnjena. Njihov del transporta v Italijo, je zavil v Vetrinjsko taborišče, da bi se oskrbel z gorivom. Domobranski poveljnik **Krener** pa jih je mobiliziral in s tem obsodil na smrt.

Naša glavna naloga na Primorskem, so bili nastopi na narodnih taborih, kjer smo zlasti študentje, imeli navduševalne govore za kralja in domovino, kar je trajalo morda tri tedne. Primorci so bili ob našem nastopu zmedeni in niso vedeli kam bi nas dali ...

Zadnji dan aprila 1945 je bil ukazan premik preko Soče in z nami so se umaknile tudi vse srbske enote, vključno Ljotič in celotno Primorsko-domobranstvo, z izjemo Tolminske čete, ki se je umaknila na kranjsko stran in od tam v Vetrin-j. Tik pred Gorico pa se nam je pridružila tudi večja enota hrvaških domobrancev.

O stikih med srbskimi in slovenskimi četniki, ne vem ničesar, ker sem bil pač navaden »podnarednik-djak«. Spominjam pa se, da smo bili vsaj enkrat v skupni akciji s srbskimi četniki, nekje v bližini Avbra.

Sočo smo prestopili v noči na 1. maj 1945, po sporadičnih pouličnih bojih v Gorici in še isti dan je bil vzpostavljen stik z zavezniki, se pravi s 5. novozelandsko oklepno divizijo. Pogovore je vodil general Andrej v francoščini. Novozelandci so nas napotili v taborišče Visco. Tam smo oddali orožje, nato pa so nas preselili najprej v Ceseno, od tam pa v Forli in nato jeseni leta 1945 v Eboli. Kasneje smo bili porazdeljeni kot stražarji po britanskih postojankah v okolici Neaplja. Aprila 1947 smo bili, obenem z britansko vojsko, preseljeni v Zahodno Nemčijo.

Med slovenskimi četniki, vsaj kolikor vem, ni bilo nobenega tigrovca in ne zdi se mi verjetno, da bi nam komanda zamolčala, če bi bil.

Ali so bili četniki in domobranci na Primorskem pred letom 1943, ali so agenti VOS/OZNE prodrli v četniške vrste?

Spostovani gospod Kranjc! Lepa hvala za hiter odgovor.

Malo me je skrbelo zaradi vseh tistih "vdorov", ki jih omenjate, no, tisti junaki so se predvsem zanimali za možnost finančnega okoriščenja!

Govorec o tem vprašanju, se mi zdi, da je za Primorsko potrebno povedati še eno resnico – jaz namrec o kakšnih slovenskih četnikih na Primorskem PRED letom 1944 nic ne vem. Takrat sem bil še v soli in oče me ni pustil nikamor. Tisti odred, torej ali kaj je že bil, ki naj bi bil nameščen v Vipavski dolini PRED kapitulacijo Italije, gotovo ni bil Debevčev odred, ki se ga spominjam. Nasmreč, Debevcev odred je prvi stopil na "primorska" tla 1. aprila 1945, ko smo prisli tja. Po prehodu meje, smo zapustili glavno cesto in zavili desno. Pri kraju Strmica so nam partizani skušali preprečiti pot, a je naša trojka utišala njihovo strojnico na hribu nad cesto. Potem smo šli mimo Predjame in prenočevali v Ubeljskem. Od tam pa smo šli v dolino.

Glede vprašnja, ali je bil Ljubo S. agent Ozne, je pa to zame popolnoma nova reč in precejšnja senzacija. Njega sem srečal šele spomladi 1947 po naši preselitvi v Nemčijo. Zdel se mi je malo naiven, ker je glede srbsko-hrvaškega spora v emigraciji dejal nekako tako, da bo njemu uspelo stvar pomiriti v teku enega leta ali pa še prej, kar se seveda ni zgodilo. Srečavala sva se potem med mojimi obiski v Ljubljani. Bil sem tam tudi, ko je bil kandidat za predsednika. To je bilo tudi leto Pleničarjeve smrti. Oba sva bila do kraja pretresena. Jaz sem mislil, da on in Plenica jembljeta njegovo kandidaturo kot nekaj signal: tudi nekdanji, na smrt obsojeni oporečnik lahko zdaj kandidira za predsednika države. Pa seveda ni bilo tako: oba sta stvar jemala resno in Dusan mi je dva dni pred smrtjo ves zadihan telefoniral, če mi lahko pošlje neko daljšo stvar za prevod v angleščino, da bi jo Ljubo uporabil v kampanji. Potem je revež sam – umrl.

Bo pa vsa stvar, tudi če bo prišla na dan in se bo izkazala za resnično, samo zakasnel detail, saj na "četniški" strani ni praktično nikogar več. Pred dobrim letom smo imeli v Edmontonu, v Kanadi, zadnji "juriš". Bili smo štirje, zdaj smo samo se trije (aktivni borci na terenu). Zima ni samo vroča, je tudi ledeno hladna obenem.

Lep pozdrav in mnogo uspehov pri ugotavljanju resnice. PB.

Ali sta bila Jovanka Krištof – “Mira” in Dušan Pleničar sodelavca VOS OF? Kdo je zdaj vojvoda slovenskih četnikov?

Spostovani gospod Kranjc! Lepa hvala za odgovor!

Kristofova ostaja uganka zame in še za koga, vkolikor smo še "pri sebi". Bila je seveda dalec nad menoj, da bi karkoli vedel o njej, kar pa vem, ni preveč povoljno. Bila je pač “femme fatale” za Novaka, ki je ležal v njeni postelji, ko so se fantje borili na Grcaricah

za zivljenje in smrt. Vem, da je bila kasneje v Ameriki, toda jaz je nisem nikjer srečal. Če pa bi "kaj" napisala o teh zadevah, bi jaz vsaj vedel za to, če že ne bi bral.

Spet pa ste me presenetili z navedbo o Klicu Triglava. To pa se mi zdi neverjetno, ker se dobro spominjam, kako smo si prizadevali za obstanek. Izhajal je, ker mu je Bratko (Plenicar) posvetil ves svoj prosti čas.

"Vojvoda Triglavski" je pa navadna anomalija. Bil je četnik v SRBIJI in o naših okoliščinah nima pojma, zato o njih ne more razpravljati.

Sicer pa: vse skupaj je bila ena sama tragedija. Od vseh prizadetih so samo komunisti vedeli točno kaj hočejo, zato so tudi uspeli. Ceno pa slovenski narod placuje se danes. Lep pozdrav! PB.

Ali ste poznal Vinka Levstika?

Pozdravljeni gospod Kranjc!

No, zdaj smo prišli do **Levstika**. Jaz ga nisem nikdar srečal, sva pa v Washingtonu govorila po telefonu, ko je bil na obisku v USA.

To je bil samosvoj clovek in je tudi umrl po "samosvoje". Ko se je začela njegova zadeva, je takoj storil "samosvoje" napako. Namesto, da bi molčal in si našel kompetentnega advokata, je rinil v Trst in se tam sestal z advokatom, ki mu ga je določila partija! S tem seveda, si je odrezal nos.

Po vsej emigraciji pa je razglasil kakšen revez je, kako ga preganjajo in da bo zdaj moral prodati hotel v Rimu in oditi v Švico, ker ta nimajo pogodbe z Jugoslavijo o izročanju osumljencev.

Ko je prišel s to kramo v Cleveland, mu fantje, na moj nasvet, niso dovolili, da bi govoril na proslavi na Slovenski Pristavi. Ne samo to: tistemu tržaškemu advokatu je sčvekal vse mogoče stvari, med drugim, da je v neki bitki **France Grum** "hujskal" fante na neizprosen boj. France je bil seveda osupel, ker ga je "notr potunkal", vpraševal pa se je, ali naj bi klical: fantje, tako streljajte, da ne boste koga zadeli ...

Medtem pa je Levstik rimsko posest prodal in kupil hotel v Gorici, čistu blizu meje, da bi ga lahko vsako noč odvedli v Ljubljano in pripeljali nazaj ... trikrat, ne enkrat. Ko je torej prisel v Washington me je klical, a nisem hotel z njim na pogovor, povedal sem mu pa, da če išče cloveka, ki je fantom v Clevelandu svetoval, naj mu ne dovolijo nastopa, da sem to jaz. To je bil najin prvi, zadnji in edini stik.

Domisljal si je tudi, da bi on lahko poravnal spor "Vestnik-Tabor". No, poravnal je vsaj svoje osebne racune Taki smo bili, zato je vse propadlo! Bog se nas usmili. Lep pozdrav! PB.

Ps.

Vsekakor zanimivi odgovori.